

VEGA

käsiraamat

Lapsed

lennujaamades

LIIKVEL OLEVAD OHUSTATUD LAPSED
SUUNISED PIIRIVALVEAMETNIKELE

VEGA

käsiraamat

Lapsed lennujaamades

**LIKVEL OLEVAD OHUSTATUD LAPSED
SUUNISED PIIRIVALVEAMETNIKELE**

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland

Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

© Frontex, 2015
Varssavi, juuni 2017

Print:
TT-02-17-558-ET-C
ISBN 978-92-95213-06-7
doi:10.2819/446958

PDF:
TT-02-17-558-ET-N
ISBN 978-92-95213-05-0
doi:10.2819/66237

Sisukord

Kuidas käsiraamatut kasutada? #5

Eessõna #7

1. Mõisted #11

- 1.1. Laps #13
- 1.2. Liikvel olevad ohustatud lapsed #13
- 1.3. Saatjaga lapsed #15
- 1.4. Saatjata lapsed #15
- 1.5. Vanematest eraldatud lapsed #16
- 1.6. Lastega kaubitsemine #17
- 1.7. Laste ebaseaduslik üle piiri toimetamine #18
- 1.8. Lapse huvid #20
- 1.9. Kaitse ja riiklikud suunamismehhanismid #21

2. Tegevusjuhised #23

- 2.1. Sissejuhatus #25
- 2.2. Lastega tegelemine #26
- 2.3. Piirirajatises lapse juurde jäämine #28

3. Saatjaga või vanematest eraldatud lapsed #31

- 3.1. Kontrollpunktile lähenemisel ja esimese astme kontrollis #33
- 3.2. Teise astme kontroll #37
- 3.3. Transiidialad ja kontrollid väljapääsu juures #42
- 3.4. Lõplikud otsused ja suunamised #43

4. Saatjata lapsed #45

- 4.1. Kontrollpunktile lähenemisel ja esimese astme kontrollis #47
- 4.2. Teise astme kontroll #49
- 4.3. Lõplikud otsused ja suunamised #50

5. Lisateave #53

- 5.1. Andmete kogumine #55
- 5.2. Andmekaitse #55
- 5.3. Kolmandate riikide konsulaaresindused #56
- 5.4. Lennuettevõtjate menetlused saatjata lastega tegelemiseks #56

6. Kaitse ja riiklikud suunamismehhanismid #57

7. Sõnastik #63

Kuidas käsiraamatut kasutada?

Selles käsiraamatus esitatud soovitude eesmärk on suurendada piirivalveametnike teadlikkust Euroopa Liidu välisõhupiiri ületavatest lastest (alaealistest), olenemata sellest, kas nad reisivad saatjata või mitte. See võib parandada liikvel olevate ohustatud laste tuvastamist lennujaamades, tagades ühtlasi nende õiguste austamise ja tõhustades meetmeid, mida võetakse nende heaolu ohustava kuritegevuse vastu.

Käsiraamat sisaldab sisenemis-, transiidi- ja lahkumiskontrollideks sobivaid operatiivmeetmeid, mille kavandamisel ei ole võetud arvesse laste õigustele või lastekaitsele spetsialiseerunud ametnike võimalikku, kuid harva kohalolekut. Suunised püüavad kajastada ja tagada eelkõige lapse õigustel põhineva lähene misviisi, võttes seejuures arvesse piirivalveametnike tegevusega seotud konkreetseid vajadusi ja kohustusi.

Käsiraamat on koostatud kogenud piirivalveametnikele ning põhineb lapse huvidega arvestamise ja piiridel laste kaitsmise põhimõtetel.

Suuniseid tuleks rakendada:

- ♦ siseriiklike eeskirjade ja vastuvõtivate piirivalveasutuste volituste kohaselt;
- ♦ võttes arvesse, et Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti (Frontex) soovitatud meetmed hõlmavad kõiki piirikontrollitöid kuni hetkeni, mil tulenevalt asjaoludest on põhjust kahtlustada, et laps võib olla ohus. Pärast seda kohaldatakse suunamismehhanismi ja esialgset uurimist vastavalt asjakohastele siseriiklikele õigusaktidele, mis käsitlevad inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning haavatavate

isikute kaitset, eelkõige lapse huve, mis tuleb seada esikohale koos *tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõttega*.¹

Kõiki asjassepuutuvaid piirivalveametnikke kutsutakse üles neid suuniseid kohaldama ning saatma oma soovitused või märkused järgmisel Frontexi e-aadressil:

VEGA.Children@frontex.europa.eu

Teema: „VEGA Children Handbook, comments” („VEGA lapse käsiraamat, märkused”).

1 Tagasi- ja väljasaatmine tähendab pagulaseks tunnistamise õigusega isikute riigist väljasaatmist. Tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte sätestati esmalt 1951. aastal ÜRO pagulasseisundi konventsiooni artikli 33 lõikes 1, milles on sätestatud: „Osalisriik ei saada pagulast oma territooriumilt välja ega tagasi („refouler”) mis tahes viisil selle territooriumi piiridele, kus tema elu või vabadus on ohus mingisse rassi, rahvusesse või usku või sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu.”

Eessõna

Lapsi ähvardab oma vanuse ja küpsusastme tõttu üldiselt suurem ärakasutamise oht kui täiskasvanuid. Ebaseadusliku rändega seotud rahvusvahelised kuritegelikud võrgustikud on viimase 20 aasta jooksul muutunud üha keerulisemaks. Laste ebaseadusliku üle piiri toimetamise ja lastega kaubitsemise olemus muudab täpsete andmete saamise raskeks, kuid enamik analüütikuid nõustub, et seda liiki piiriülene kuritegevus on kasvanud (ÜRO uimastite ja kuritegevuse vastu võitlemise büroo (UNODC) 2012. aasta ülemaailmne aruanne näitab, et 2007.–2010. aastal olid ligikaudu 27% tuvastatud inimkaubanduse ohvritest lapsed, võrreldes 20%-ga 2003.–2006. aastal). Eurostati viimasest statistikakogumikust, mis avaldati 2014. aasta oktoobris, ilmneb, et 17% Euroopa Liidus vanuse järgi registreeritud inimkaubanduse ohvritest on 12–17aastased.

Lisaks sellele tõlgendab ja määratleb iga riik piiriülesest kuritegevusest mõjutatud laste mõistet erinevalt.

Seda arvesse võttes on piirivalveametnike esmane ülesanne tuvastada eriti suures ohus olevad lapsed, kuid neil on oluline osa ka selle tagamisel, et need lapsed, olenemata vanusest, suunataks nende edasise kaitse ja heaolu eest vastutavatesse asjakohastesse asutustesse ja teenuste juurde, avastades ja takistades sealjuures inimeste ebaseaduslikult üle piiri toimetajate, inimsmugeldajate ja/või inimkaubitsejate tegevust. Selle protsessi käigus kogutud tabel on sageli oluline kaal politsei jõupingutustes rahvusvaheliste kuritegelike võrgustike lõhkumiseks.

Kurjategijate ja nende pidevalt muutuvate tegutsemisviisidega sammu pidamine ei ole lihtne ning eriti suures ohus lapse märkamine nõuab erioskusi, mis võivad Euroopa Liidu paljudes si-

senemispunktides sageli puududa. Lisaks sellele on haavatavate lastega ümberkäimine – sealhulgas nendega rääkimine, nende kõnetamine ning nendega tegelemine, riivamata sealjuures nende puutumatus, õigusi või huve – enamikus maailma riikides keeruline küsimus ning proovikiviks igale piirivalveteenistusele.

Selle Frontexi käsiraamatu eesmärk on nende puuduste kõrvaldamine ning liikvel olevate ohustatud laste tuvastamise ja asjakohastesse asutustesse suunamise põhiprotsesside toetamine. Ehkki seni on läbi viidud mitu ohustatuks tunnistatud laste heaolu, kaitse ja suunamise uuringut, ei ole ükski neist pakkunud konkreetseid praktilisi õiguskaitse juhiseid. Samuti ei ole ükski neist pakkunud piiritoimingutega seotud lahendusi piirivalv ametnikele, kellel on nende protsesside algatamisel ja seotud kuritegelike organisatsioonide lõhkumisel sageli tähtis osa.

Käsiraamatu põhieesmärk on liikvel olevate laste kaitse kõikehõlmav ja operatiivne tõhustamine.

Käsiraamat tugineb Euroopa juhtivate ekspertide teadmistele ja kümnete piirivalvemetnike kogemustele ning hõlmab kõiki siisenemis-, transiidi- ja lahkumiskontrolli aspekte nende ebaseadusliku rände ja piiriülese kuritegevuse juhtumite puhul, millega on seotud lennujaamades olevad lapsed.

Käsiraamat on koostatud nii, et see oleks piirivalvemetnike jaoks hõlpsalt kasutatav. Käsiraamat on tugeva õiguskaitse-suunitlusega, hõlmates ühtlasi laste puutumatus ja kaitsevaduste asjakohaseid aspekte.

Kuigi käsiraamat on peamiselt mõeldud piirivalveteenistustele, peaks see pakkuma huvi ka teistele osalistele, alates saatjata laste eest lendude ajal vastutavatest lennujaamade ja lennuettevõtjate töötajatest ning lõpetades vastuvõtukeskuste ja muude riiklike ja erasektori teenistuste ja asutuste töötajatega, kes või-

EESSÕNA

vad siit leida mõningaid soovitusi ohustatud laste keerulise küsimusega tegelemiseks.

1. Mõisted

Käsiraamatus kasutatakse järgmisi mõisteid.

1.1. Laps

Asjaomaste rahvusvaheliste ja Euroopa standardite ja õigusaktide kohaselt on laps alla 18aastane isik, välja arvatud juhul, kui lapse suhtes kohaldatava õiguse kohaselt saab laps täisealiseks varem.

Tavapäraselt võib iga alla 18aastase isiku kirjeldamiseks kasutada ka mõistet „alaealine“. Enamik lennuettevõtjaid liigitab alla 3aastase lapse ka „väikelapseks“. Kõigele vaatamata on oluline mõista, kelle nimel seda tööd tehakse, mitte kuidas neid nimetada.

Kui isiku vanus ei ole kindlalt teada ja on põhjust uskuda, et ta võib olla laps, tuleks teda vastavalt kohelda ja pakkuda talle vajaduse korral viivitamata abi, toetust ja kaitset, kuni lapse vanus on võimalik nõuetekohaselt kindlaks määrata (st – eeldada tuleb madalamat vanust). Seega tuleb vähimagi kahtluse korral alati eeldada lapsealisust ja tagada sellest järgnevalt lapse-sõbralik kohtlemine.

1.2. Liikvel olevad ohustatud lapsed

Lapsed on oma olemuselt haavatavamad kui täiskasvanud. Olenevalt oma vanusest ja küpsusest sõltuvad lapsed oma põhivajaduste rahuldamisel eri määral täiskasvanutest. Mõned üle Euroopa Liidu välispiiri reisivad lapsed on teistest haavatavamad. Kui nad on piisava hoolitsuse ja kaitseta või kui on ohus nende kui laste õigused, määratletakse nad ohustatud lastena. Need lapsed on piirivalveametnike prioriteediks, kuigi nende ohustatuks tunnistamine ei ole isegi kõige kogenumate ametnike jaoks kunagi lihtne.

Asutustevaheline liikvel olevate laste tööühm² on kokku leppinud liikvel olevate laste mõiste määratluses. Rühm pakkus välja laia mõiste, mis hõlmab mitmesuguse tausta ja eri kogemustega lapsi. Kõnealuse mõiste määratlus on järgmine: „lapsed, kes liiguvad mitmesugustel põhjustel vabatahtlikult või vastu tahtmist ühe riigi piires või ühest riigist teise koos oma vanemate või teiste peamiste hooldajatega või ilma nendeta ning kelle liikumine võib luua neile uusi võimalusi, ent ka seada nad majandusliku või seksuaalse ärakasutamise, kuritarvitamise, hooletusse jätmise ja vägivalda ohtu (või seda ohtu suurendada). Lapsi ähvardavad rände tõttu erilised ohud.”

Ohustatud lapsi määratletakse üldiselt kui kaitse ja hoolitsuseta lapsi, kelle põhivajadused (toit, vesi, rõivad, peavari, ravimid jne) ning heaolu ei ole tagatud. Seetõttu ei pruugi need lapsed kunagi saavutada oma täit füüsilist, sotsiaalset, emotsionaalset või vaimset potentsiaali. Sellistes olukordades on nad eriti haavatavad ja kuritegelike ebaseaduslike üle piiri toimetajate või inimkaubitsejate võrgustike või oma vanemate või perede poolt ärakasutamise ohus.

Ohustatud lapsed on vaesuses elavad, orvuks jäänud ja tänavalapsed, lapstöötajad, relvakonfliktidest mõjutatud lapsed ja lapssõdurid, HIV-ist/AIDS-ist mõjutatud lapsed, seksuaalselt ärakasutatud või muul viisil kuritarvitatud lapsed ja puudega lapsed. Laste tõrjumise, häbimärgistamise ja diskrimineerimise võimalused on peaaegu lõputud ning võivad ka ühiskonniti erineda.

- 2 Asutustevaheline liikvel olevate laste tööühm loodi 2011. aastal ja see koosneb järgmiste organisatsioonide esindajatest: Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO), Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (IOM), Plan International, Save the Children, Terre des Hommes International Federation, African Movement of Working Children and Youths (AMWCY/MAEJT), Environmental Development Action in the Third World (ENDA), ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet (UNHCR), ÜRO Lastefond (UNICEF) ja World Vision International.

Lapsi ähvardavad ohud on väga erinevad (ebaseaduslik üle piiri toimetamine; inimkaubandus sunniviisilise töö, sunniviisilise kerjamise või muu sunniviisilise kuritegevuse eesmärgil jne) ning neid on keeruline liigitada.

Paljud lapsed satuvad rohkem kui ühte haavatavasse või ohtlikku olukorda, mis suurendab nende haavatavust ja raskendab ohutaseme (haavatavuse ja ohu) kindlakstegemist. Näiteks saatjata ja vanematest eraldatud lapsi (vt jaotised 1.4 ja 1.5) peetakse inimkaubanduse, kuritarvitamise või vägivalda kogemise ja/või ärakasutamise ohu vastu eriti kaitsetuks.

Lapsed ei suuda end tavaliselt selgelt väljendada või täpseid selgitusi anda (nagu rõhutab ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet).

1.3. Saatjaga lapsed

Saatjaga lapsed on alla 18aastased lapsed, kellega on kaasas vähemalt üks vanem või seaduslik/tavapärane peamine hooldaja.

1.4. Saatjata lapsed

Saatjata lapsed ehk saatjata alaealised on lapsed, kes on eraldatud mõlemast vanemast ja muudest sugulastest või vastutavatest täiskasvanutest ning kes ei ole seaduse või tava kohaselt täiskasvanu hoole all.

Lapsed, kes hüljatakse pärast riigi territooriumile sisenemist – mis võib toimuda näiteks lennuki maandumise ja lennujaama passikontrolli jõudmise vahelisel lühikesel ajal – määratletakse samuti saatjata lastena.

Neid lapsi tuleks täielikult kaitsta, kuni neid ei võeta seaduse või tava kohaselt täiskasvanu hoole alla.

1.5. Vanematest eraldatud lapsed

Vanematest eraldatud lapsed on eraldatud ühest või mõlemast vanemast või oma eelnevast seaduslikust või tavalisest peamisest hooldajast, kuid ei pruugi olla eraldatud muudest sugulasest. Nende hulka võivad seega kuuluda lapsed, kelle saatjaks on teised täiskasvanud pereliikmed (nt onu või vanavanem).

Kõigil lastel, eriti kõige haavatavamatel, nagu saatjata ja vanematest eraldatud lastel, on õigus kaitsele. Reageerimismeetmeiks on muuhulgas laste nõuetekohane tuvastamine sisenemisenlennujaama saabumisel või niipea, kui nende riigis viibimine saab ametiasutustele teatavaks; kiire registreerimine ja rahvusvahelise kaitse võimalikkuse (sealhulgas tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse) kindlakstegemine ning vajaduse ja võimaluse korral pereliikmete otsimine või eestkostja ja seadusliku esindaja määramine; hoolduse ja majutuse korraldamine; täieliku juurdepääsu tagamine haridusele, tervishoiuteenustele ja piisavale elatustasemele; vajaduse korral lihtsustatud juurdepääsu tagamine varjupaigamenetlustele ning juurdepääsu tagamine täiendavatele kaitsevormidele.³

Iga neid haavatavaid lapsi puudutava otsuse langetamisel tuleks võtta arvesse nende konkreetset olukorda ning siseriiklikku ja piirkondlikku õigusraamistikku, pagulasõigust ning rahvusvahelisi humanitaar- ja inimõigusi käsitlevaid õigusakte. Laste kaitse ja heaolu põhimõtte tuleks seada esikohale ka siis, kui kõne all on

³ ÜRO lapse õiguste komitee üldine märkus nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool nende päritoluriiki.

nende laste kohtlemine sisserändeametnike, politsei ja muude asjaomaste osaliste poolt.

Olenemata alljärgnevatest kategooriatest on kõikidel lastel õigus varjupaigataotluse esitamisele ja oma huvide kindlakstegetamisele, hindamisele ja tagamisele. Kui kõnealuse lapse tegeliku vanuse suhtes on mingeidki kahtlusi, **tuleb tagada tema vanuse määramine akrediteeritud korra kohaselt.**

Euroopa Liidu õiguse kohaselt ei saa rändeprobleemid ja -staatus olla kaitsemeetmete võtmisest, sealhulgas Euroopa Liidu liikmesriiki sisenemise või jäämise loa andmisest keeldumise aluseks.

1.6. Lastega kaubitsemine

Inimkaubandus on inimkaubandust käsitlevas ELi direktiivis määratletud kui isiku, käesoleval juhul lapse värbamine, transportimine, üleviimine, varjamine või vastuvõtmine, sealhulgas kõnealuse lapse üle saavutatud kontrolli vahetamine või üleandmine.⁴

See võib toimuda ähvardusi, jõudu või muid sunnimeetodeid, inimröövi, kelmust, pettust, võimu kasutades või kaitsetu seisundi

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK (artikli 2 lõige 1). Artikli 2 lõikes 3 on määratletud ärakasutamise eesmärgid, mis hõlmavad „vähemalt isiku kasutamist prostituudina või muid seksuaalse ärakasutamise vorme, sunniviisilist tööd või pealesunnituid teenuseid, sealhulgas kerjamine, orjust või muid samalaadseid tingimusi, sunnitööd, ärakasutamist kuritegelikuks tegevuseks või elundite eemaldamist“.

kuritarvitamise teel või teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste andmise või võtmise teel.

Inimkaubandust käsitleva direktiivi artikli 2 lõige 5 on siiski väga selge: kui lõppeesmärk on lapse ärakasutamine, on inimkaubandus karistatav kuritegu isegi juhul, kui ühtegi eespool nimetatud vahendit ei ole kasutatud.

Lastega kaubitsemine ei ole üksnes piiriülene kuritegu: kuna selle kuriteo eesmärk on laste ärakasutamine, võidakse lastega kaubitseda ka ühe riigi piires.

Lisaks kaitsele kaubitsemise eest võivad mõned lapsohvrid vajada ka muud liiki rahvusvahelist kaitset, nagu varjupaika. Lastel on täiskasvanutega sama tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse õigus. Need õigused on Euroopa Liidu varjupaigaõigustikus kindlalt ette nähtud.⁵

1.7. Laste ebaseaduslik üle piiri toimetamine

Laste ebaseaduslik üle piiri toimetamine on lapsele sellise osalisriigi piiri ebaseadusliku ületamise võimaldamine, mille kodanik ega alaline elanik laps ei ole, temalt otse või kaudselt saadava raha või muu hüvitise eest.⁶

- 5 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (uuesti sõnastatud).
- 6 Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendava maa-, mere- ja õhuteed pidi üle riigipiiri välismaalase ebaseaduslikku toimetamist tõkestava protokollil põhjal (Palermo 2000. aasta protokollid).

Kuigi seda liiki kuriteol on sarnasusi lastega kaubitsemisega, ei tohiks neid kahte kuritegu omavahel segi ajada.

- ♦ Kaubitsemise eesmärk on isiku ärakasutamine ja seda käsitatakse isikuvastase kuriteona. Ebaseadusliku üle piiri toimetamise eesmärk on isiku ebaseaduslik üle piiri toimetamine ja seda käsitatakse riigi suveräänsuse vastase kuriteona.
- ♦ Kaubitsemine on seotud kavatsusega isikut pärast tema riiki saabumist ära kasutada, samal ajal kui ebaseaduslikult üle piiri toimetaja sidemed kliendiga lõpevad tavaliselt niipea, kui klient jõuab sihtriiki.
- ♦ Kaubitsemine võib toimuda nii riigisiselt kui ka piiriülel, samal ajal kui ebaseaduslik üle piiri toimetamine eeldab üle piiri liikumist.
- ♦ Kaubitsemise korral võib lapse riiki sisenemine olla seaduslik või ebaseaduslik, samal ajal kui ebaseaduslikule üle piiri toimetamisele on üldjuhul iseloomulik ebaseaduslik sisenemine.
- ♦ Täiskasvanutega seotud inimkaubandus toimub tavaliselt sunni ja/või pettuse teel. Ebaseadusliku üle piiri toimetamise puhul on olukord vastupidine: see toimub peaaegu alati toimetatavate nõusolekul. Laste puhul on olukord siiski keerulisem. ÜRO lapse õiguste komitee (UNCRC) mõnab lapse rolli ületoimetamises, kuid selgitab ka, et see sõltub lapse vanusest ja küpsusest. Pealegi on lastega seotud toiminguteks õiguslikult nõutav ka lapsevanema nõusolek. Lapsi puudutavate juhtumite puhul tuleb tähelepanu pöörata veel mitmele küsimusele, nagu lapse küpsus ja sellest järgnev võime olukorda mõista. Nagu Interpol on märkinud, on inimkaubitsejate ja inimeste ebaseaduslikult üle piiri toimetajate tegutsemismetodid paljuski sarnased, mis võib nende kahe kuriteoliigi eristamise õiguskaitseametnikele väga raskeks muuta. Paljudel juhtudel ei ole inimkaubanduse ja inimeste ebaseadusliku üle

piiri toimetamise vahel võimalik vahet teha enne, kui transportimine on lõppenud ja ärakasutamine alanud.⁷

Varjupaigaõiguse ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatus kehtivad ka nende ebaseaduslikult üle piiri toimetatud laste puhul, kes võivad vajada rahvusvahelist kaitset.

1.8. Lapse huvid

ÜRO lapse õiguste konventsioonis on sätestatud, et „igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes riiklike või erasotsiaalhoolekandeasutuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid“. Iga piirivalveametnik peaks oma tegevuses juhinduma lapse huvidest. Vajadus arvestada kõigis lapsi puudutavates küsimustes eelkõige lapse huve on sätestatud ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 24.

ÜRO lapse õiguste komitee⁸ märkis hiljuti, et „lapse huvide mõiste on keerukas ja selle sisu tuleb kindlaks määrata juhtumipõhiselt“. Lapse huvid peavad kindlaks tegema riigi pädevad lastekaitseasutused, et oleksid kehtestatud vajalikud menetlused kiire lahendamise leidmiseks konkreetsetel juhtudel. Piirivalveametnike roll selles on esmatähtis ja nad peaksid edasi suunama kõik juhtumid, mille puhul on alust kahtlustada, et laps on ohus, nagu on kirjeldatud käesolevas käsiraamatus.

See nõuab suutlikkust, mida piirivalveametnikel tavaliselt ei ole, eriti kui küsimus on välispiiri ületava ohus lapse märkamises mõne sekundi jooksul, ja seega on piirivalveametnike ülesanne veelgi keerukam.

⁷ Inimkaubanduse ja inimeste ebaseadusliku üle piiri toimetamise aruanne, avaldatud 2012. aasta mais.

⁸ ÜRO lapse õiguste komitee üldine märkus nr 12 (2013).

On hädavajalik, et piirivalveametnikud oleksid lastega seotud juhtumite puhul eriti paindlikud. Konkreetsetes haavatavas olukorras lapse huvid ei ole alati samad mis teisel sarnases olukorras lapsel. Kogenud piirivalveametnik teab, et juhtumid ei ole kunagi ühesugused, ja on lastega tegelemisel eriti hoolas ja põhjalik. Enne mis tahes otsuse tegemist tuleb konkreetse lapse olukorra kohta võimalikult palju teavet koguda.

1.9. Kaitse ja riiklikud suunamismehhanismid

Riiklik suunamismehhanism on süsteem ja mehhanism, mis võimaldab riigil täita oma kohustust kaitsta ja edendada inimkaubanduse ohvrite ja teiste haavatavate isikute inimõigusi koordineeritud reageerimise teel, tuginedes selles sageli kodanikuühiskonna, rahvusvaheliste ja vabaühenduste erialasele abile. Euroopa Liidu liikmesriikide riiklikud suunamismehhanismid erinevad menetluslikult, kuid neil kõigil on ühine eesmärk: haavatavate isikute tõhus suunamine parima ja sobivaima kättesaadava tugiteenuse juurde. Riiklike suunamismehhanisme, mis on olulised kõikidele ohustatud lastele, mitte üksnes neile, kes on kaubitsemise ohvriks langemise ohus, on üksikasjalikumalt kirjeldatud 6. peatükis.

2. Tegevusjuhised

2.1. Sissejuhatus

Piirikontroll annab piirivalveametnikele otsustava võimaluse piiriülest kuritegevust tõkestada: kui ohvrid lennujaamast lahkuvad, vähenevad kurjategijate kinnipidamise ja nende tegevuse tõkestamise võimalused märkimisväärselt, nagu ka võimalus tuvastada ohvrid ning võtta lastekaitsemeetmeid. Kui palju lapsi võib veel ohvriks langeda, kui neid kuritegelikke võrgustikke ei lõhuta?

Europoli andmetel on lennujaamad kõige tõenäolisemad kohad, kust leida Euroopa Liitu sisenevaid inimkaubitsemise ohvriks langenud või ebaseaduslikult üle piiri toimetatud lapsi. Ebaseaduslikult üle piiri toimetajad ja inimkaubitsejad eelistavad lennujaamu ning nende levinuim tegutsemisviis on võltsitud või pettusega omandatud dokumentide kasutamine kehtivate süsteemide petmiseks.

On üldteada, et lastega seotud piiriüleseid kuritegusid on raske avastada. Näitena on levinud kaubitsemise ohvriks langenud laste reisimine selliste täiskasvanute ehtsate passide alusel, kes ei ole nende sugulased. Isegi kui passis on lapse foto, võib tuvastamist raskendada asjaolu, et väljaarenemata näod sarnanevad üksteisega ja et laste näod, juuksed ja isegi silmavärvus muutuvad nende kasvades sageli märkimisväärselt. Seetõttu ei pruugi piirivalveametnik märgata, et laps ja täiskasvanud passiomanik ei ole tegelikult sugulased.

Inimeste ebaseaduslikult üle piiri toimetajad ja inimkaubitsejad püüavad tavaliselt saabuda tiptundidel, mil passikontrolli koormus on suurim: piirivalveametnikud peaksid sellest tegutsemisviisist teadlikud olema, et lapsi paremini kaitsta.

Frontexi aastatepikkused kogemused näitavad, et ebaseadusliku piiriületuse taga võib olla inimeste ebaseadusliku üle piiri toimetamise või inimkaubanduse juhtum. See tähendab, et iga

välispiiril avastatud inimkaubanduse juhtum on kontrolli tugevdamise tulemus, ja see kehtib ka laste puhul.

Et suurendada teadlikkust liikvel olevatest ohus lastest, on oluline luua ja säilitada head suhted teiste lennujaamas töötavate õiguskaitseametnike ja muude töötajate, näiteks lennuettevõtjate personali, lastekaitsetalituste töötajate ja muude haavatavate rühmadega töötavate isikute⁹ ning teiste asutustega. Seda on võimalik saavutada korrapäraste koordineerimiskoosolekute, ühiste koolituskursuste, ühiste erirühmade loomise jms abil.

2.2. Lastega tegelemine

Tähtis on mõista, et lapsed on täiskasvanutest psühholoogiliselt erinevad ja seetõttu tuleb nendega tegelda nende vajadusi arvestaval viisil. Samuti ei pruugi laps olla valmis võõraga avameelselt suhtlema ja seega peaks lapsega tegelev ametnik (eelistatavalt erarõivais) igati püüdma lapse usaldust võita.

Hea tava, mida tuleb lastega tegeldes silmas pidada, on järgmine:

- ♦ looge sõbralik keskkond (selleks võib olla piisavalt lapsesõbralik ruum,¹⁰ kui see on olemas), vähendage võimuerinevusi (vältige ametlikkust, pöörake tähelepanu kehakeelele, hääletooni, kasutatavatele sõnadele jne) ning võimaldage lapsel ümbrusega kohaneda;
- ♦ selgitage, milline on asjaomas(t)e / lapsega tegeleva(te) täiskasvanu(te) ülesanded ja amet;
- ♦ rääkige alati tõtt;

⁹ Sealhulgas akrediteeritud rahvusvahelised organisatsioonid ja vabaühendused.

¹⁰ Võtke arvesse, et sobiv ruum võib tagada privaatsuse, ent sellisesse ruumi sisenemine võib lapse jaoks hirmutav olla. Seetõttu sobib selleks ainult selliste sündmuste jaoks ette valmistatud ruum.

- ♦ kuulake last;
- ♦ kasutage lihtsat keelt ja vältige tehnilisi termineid (arvestades keelebarjääri);
- ♦ rääkige ja käituge lapse vanuse ja küpsuse kohaselt;
- ♦ püüdke teha nii, et laps tunneks end mugavalt;
- ♦ sobitage oma käitumisviise (nt hoidke silmsidet, olge samal kõrgusel).

Põhiteave lastega tegelemise kohta on esitatud „Praktilises käsiraamatus piirivalveametnikele”¹¹ ja hõlmab järgmist.

„Piirivalveametnikud peavad pöörama erilist tähelepanu alaealistele, sõltumata sellest, kas nad reisivad saatjaga või ilma.

Saatjaga reisivate alaealiste puhul peab piirivalveametnik kontrollima, kas alaealisi saatvad isikud on nende vanemlikud hoolitajad, eriti juhul, kui alaealistega on kaasas vaid üks täiskasvanu ning kui on tõsine põhjus arvata, et alaealised on ebaseaduslikult lahutatud nende seadusjärgsest vanemlikust hoolitajast. Viimasel juhul peab piirivalveametnik teostama kõik vajalikud järelepärimised, et hoida ära alaealise röövimist või ebaseaduslikku äraviimist.

Saatjata reisivaid alaealisi peab hoolikalt kontrollima reisidokumentide ja täiendavate dokumentide põhjaliku kontrollimise teel, tagamaks, et alaealised ei lahku territooriumilt vanemliku hoolitaja/vanemlike hoolitajate tahte vastaselt.”

¹¹ Komisjoni soovitus, millega kehtestatakse ühine „Praktiline käsiraamat piirivalveametnikele (Schengeni käsiraamat)”, mida liikmesriikide pädevad asutused peavad kasutama, kui teostavad isikute kontrolli piiril, K(2006) 5186 (lõplik), Brüssel, 6.11.2006.

Kui mis tahes „Praktilises käsiraamatus piirivalveametnikele” nimetatud asjaolu suhtes on kahtlusi, peavad piirivalveametnikud nõu küsimiseks kasutama siseriiklike kontaktpunktide loetelu.

Kuigi „Praktilises käsiraamatus piirivalveametnikele” on selgelt öeldud, et saatjaga ja saatjata laste eristamise aluseks on vanemlik hooldus, peaksid piirivalveametnikud pöörama erilist tähelepanu kõikidele reisivatele lastele, sõltumata sellest, kas nad on saatjaga, saatjata või vanematest eraldatud.

Peale „Praktilises käsiraamatus piirivalveametnikele” ja Schengeni piirieskirjades esitatud teabe pakuvad ka käesoleva käsiraamatu järgmised peatükid piirivalveametnikele üksikasjalikke ja konkreetseid toimimisviise, mida järgida lastega tegelemisel ning laste ebaseadusliku üle piiri toimetamise ja lastega kaubitsemise ohvrite tuvastamisel.

Soovitused võivad vastavalt asjaomastele siseriiklikele õigusaktidele erineda, ent iga laps peaks pälvima erikohtlemise, samal ajal kui piirivalveametnikud peavad olema teadlikud alljärgnevatest ohustatud lastele viitavatest märkidest.

Need soovitused ei ole siiski ammendavad: piirivalveametnikud peaksid olema teadlikud ka kurjategijate eri tegutsemisviisidest, tegutsemisviiside kohandamisest vastavalt õiguskaitseasutuste reageerimisele ja eriti sellest, et last võib küll manipuleerida, kuid tema stressist märku andvat kehakeelt õnnestub harva täielikult varjata.

2.3. Piirirajatises lapse juurde jäämine

Piirivalveametnikud vastutavad iga piirirajatises viibiva lapse eest. Siinkohal on oluline meeles pidada, et piirivalveametnikud peavad ohus lapse eest hoolitsema, kuni saabub vastava välja-

õppe saanud isik, lastekaitsetalituse töötaja või muu lastekaitse eest vastutav isik, kes võtab lapse üle.

Seoses esimese ja/või teise astme kontrolliga sobivad üldised soovitusel (mida tuleb kohandada lapse vanuse ja küpsusega).

- ♦ Kohanege olukorra ja lapsega – joonistage pliiatsiga paberile pilte, istuge mitteametliku õhkkonna loomiseks koos põrandal.
- ♦ Püüdke suhelda avatud küsimusi esitades (laps peaks saama vastata, nagu ta tahab, „jah“ või „ei“ laadi küsimusi tuleks vältida), vältige vastuste etteütlemist nii palju kui võimalik, laske tal vabalt rääkida ja andke talle selleks aega. Küsige lapselt, kas ta tunneb end hästi, kas tal on janu, nälg, külm, palav või vaja tualetis käia või kas ta tahab või vajab veel midagi, mida Te suudate pakkuda. Laps võib tahta oma ema või isa juurde; katteta lubaduste andmine võib sel puhul hävitada vastastikuse usalduse.
- ♦ Küsige lapselt, kas ta vajab arstiabi või muud erikohtlemist (olenevalt lapse vanusest võib lihtsalt küsida, kas tal valutab kusagilt). Samuti on võimalik küsida last saatvalt isikult, kas laps vajab arstiabi või muud erikohtlemist. Pidage meeles, et last saatev isik võib seda küsimust oma huvides ära kasutada.
- ♦ Otsige vigastuste või märgatavate haiguste märke, pöörates erilist tähelepanu võimaliku kuritarvitamise tundemärkidele (nt arvukate eri paranemisjärgus vigastuste olemasolu, väga väikeste laste näovigastused, juusteta laigud lapse peas jne).
- ♦ Andke lapsele (teise astme kontrolli ajal) teavet eelseisvate menetluste kohta talle arusaadaval viisil.

3. Saatjaga või vanematest eraldatud lapsed

3.1. Kontrollpunktile lähenemisel ja esimese astme kontrollis

3.1.1. Kontrollieelne olukord: kas selles on midagi ebatavalist?

Last võib saata tema vanem, eestkostja (saatjaga laps) või kolmas isik, kes võib olla mõni täiskasvanu või pereliige, näiteks onu või vanavanem (vanematest eraldatud laps). Inimesed käituvad loomulikumalt, kui nad ei arva, et neid jälgitakse, nii et laste ja neid saatva(te) isiku(te) jälgimine passikontrollile lähenemisel või järjekorras seistes võib osutuda tõhusaks. Suuremates lennujaamades tasub alati kaaluda erarõivais ametnike kasutamist.

Piirivalveametnikud peaksid inimeste jälgimisel hoiduma eeldustest ja eelarvamustest. Lapsi ja neid saatvaid inimesi jälgides on oluline neid mitte diskrimineerida tajutava kultuuri-, usulise, rahvusliku või etnilise tausta, soo või muude tegurite tõttu. Varjupaigatundlikest riikidest/piirkondadest saabuvatele lastele tuleks siiski erilist tähelepanu pöörata.

Igas hinnangus on oluline osa esmamuljel, mis on aga kogunud piirivalveametniku puhul intuiitvne. Iga ebatavaline olukord peaks äratama ametnike tähelepanu ning viima teise astme kontrolli toiminguteni (lapse ja täiskasvanu vahelise suhte kontroll, muude tõendavate dokumentide lähem uurimine jne).

Piiril lapsi nägema harjunud kogunud piirivalveametnikud saavad oma teadmisi kasutada, kaaludes lapse ilmset vanust ja küpsust arvesse võttes järgmisi asjaolusid.

Lapse välisilme

- ♦ Arglik, liialdav, endassetõmbunud või hirmunud.
- ♦ Suletud kehahoiak, püüab end võimalikult väikeseks teha.
- ♦ Väldib silmsidet, vaatab maha.

- Näib teistest rühma liikmetest eraldiseisvana.
- Rõivad: on need uhiuued? On need lapsele parajad või näivad olevat laenatud? On see ootuspärane? Kas riietus vastab olukorrale?
- Laps püüab luua silmsidet teda eirava isikuga.
- Väline sarnasus täiskasvanu(te)ga (kui see täiskasvanu on lapse vanem), võttes nõuetekohaselt arvesse diskrimineerimiskeeldu ja selle objektiivset kohaldamist lapse kirjeldamisel.
- Lapse ja vanema(te) / saatva(te) täiskasvanu(te) omavahealise suhtluse tähelepanelik jälgimine.
- Kas laps tunneb end täiskasvanuga (täiskasvanutega) vabalt/mugavalt?
- Kas laps saab vabalt rääkida?
- Kas laps ilmutab mingeid märke sellest, et ta kardab täiskasvanut (täiskasvanuid)?

Eriti tähelepanelik tuleb olla, kui last saadab ainult üks täiskasvanu või kui laps on pärit riigist, kust saabuavad pagulased, kus on puhkenud sõjaline konflikt või kus teadaolevalt toimuvad tõsised inimõiguste rikkumised.

Esineb harv võimalus, et magavad imikud on kontrolli läbimiseks uimastatud. Kui laps magab mõne aja pärast (näiteks teise astme kontrollis) ikka veel sügavalt, eriti kui saatev täiskasvanu paistab närviline, peaks see äratama kahtlust.

Sama meetodit võidakse kasutada väga väikeste lastega, kes oskavad rääkida ja võivad saatva isiku üles anda. Neid võidakse pidada liiga väikeseks, et neile korralikult selgeks õpetada, mida öelda ja mida mitte.

3.1.2. Esimese astme kontrollis

Kontrollkabiinide juures peaksid piirivalveametnikud pöörama tähelepanu veel mõningatele järgmistele välistele märkidele.

Koolieelikud (tavaliselt alla 6aastased)

- ♦ Kas olukorras on midagi ebatavalist?
- ♦ Kas lapse käitumine on kooskõlas reisi pikkusega?
- ♦ Kas laps on rahulik, äraolev, segaduses, hirmul või endast väljas?
- ♦ Kas laps tunneb end teda saatva isiku juuresolekul muga-valt? Kui ta kardab passikontrolli formaalsusi, kas ta püsib teda saatva isiku lähedal?
- ♦ Kas laps vaatab teise reisija poole, kes püüab teda eirata? (Sel juhul tuleks teist reisijat lähemalt kontrollida, sest ta võib olla „saatja“.)

Kooliealised lapsed (tavaliselt üle 6aastased)

- ♦ Kas olukord on kuidagi ebatavaline?
- ♦ Kas laps kardab või on ärevil?
- ♦ Kas laps on äraolev/eemalviibiv, pomiseb omaette või väljendab end segaselt?
- ♦ Kas laps on liiga allaheitlik?
- ♦ Kas laps vaatab teise reisija poole, kes püüab teda eirata? (Sel juhul tuleks teist reisijat lähemalt kontrollida, sest ta võib olla „saatja“.)
- ♦ Kas laps näib olevat uimastatud?

Last saatev täiskasvanu (saatvad täiskasvanud)

- ♦ Kui tegemist on lapsevanemaga, siis kui sarnane laps temaga on? Kas tema füüsis sobib lapse omaga? Kas lapse ja vanema käitumises, kehahoius või olekus on sarnasusi?
- ♦ Kas täiskasvanu näib olevat murelik, ärevil või närviline?
- ♦ Kas lapse ja teda saatva isiku omavaheline dünaamika näib vastavat nende kultuuritaustale?

Piirivalveametnikud võiksid ka lapsele mitteametlikult mõned lihtsad küsimused esitada, näiteks tema nime, vanuse või mingite muude isikuandmete kohta. Sellised küsimused tuleb loomulikult esitada diskreetselt ning vastavalt lapse vanusele ja

küpsusele, kuid vastuseid saab võrrelda reisidokumentides sisalduvate isikuandmetega.

Küsimused, mida saab esitada täiskasvanule ja mille vastused võivad viidata inimkaubandusele, on järgmised.

- Kas Teie olete lapse vanem/eestkostja/seaduslik esindaja?
- Kui ei, siis kus nad on ja kes olete Teie?
- Millal laps oma vanemaid viimati nägi?
- Kas lapsel on kaasas mingid dokumendid, nagu isikutunnistus või pass?
- Mis on lapse sihtkoht ja reisi eesmärk?
- Kes selle korraldas?
- Kes reisi eest maksis?
- Kas Teil on kaasas mõni pilt oma lapsest? (Tavaliselt on vanematel mobiiltelefonis või rahakotis oma laste pildid.)

3.1.3. Dokumendikontroll

Piirivalveametnik peaks kontrollima lapse ja täiskasvanu vahelist suhet. Dokumendikontrolli ajal on oluline reisijatega vestelda, jälgides samal ajal nende käitumist (mõned soovitusel on esitatud eespool) ja eelkõige lapse reaktsiooni (passikontrolli tegemise koht tuleks kavandada nii, et sealviibivad lapsed oleksid selgelt näha: nt võib harilik peegel aidata teha kindlaks, kas kontrollkabiini alaosa varjus on laps).

Lisaks standardkontrollidele on vaja keskenduda järgmisele.

- Laste ja dokumentide (passid, viisad jne) arv. Uhiuusi reisidokumente tuleks lähemalt kontrollida, eriti kui need on välja antud riikides, kus need on võidud saada pettuse või korrupsiooni tulemusena (kättesaadava riskianalüüsi kohaselt).
- Muud asjakohased tõendavad dokumendid ja lennupiletid (reisiplaan) koos lühiküsimustega reisi põhjuse kohta (esimeste ütluste ja esitatud tõendavate dokumentide kokkulangevuse

kontroll). Lastega koos reisivad heausksed täiskasvanud kalduvad valima võimalikult otsese marsruudi.

- ♦ Lapse ja temaga reisiva isiku vahelise õigusliku suhte kontroll.
- ♦ Mitme lapsega pererühmad: tuleks kontrollida, kas täiskasvanu(te) sünniajas ja vanuses on vasturääkivusi.
- ♦ Laste kodakondsus: näiteks kui lapsel on Euroopa Liidu pass, räägib või vähemalt mõistab ta tõenäoliselt üht või mitut Euroopa keelt.
- ♦ Riiklikus Schengeni infosüsteemis ja politseiandmebaasides korrapäraselt päringute tegemine, kui Euroopa Liidu kodakondsusega laps ei reisi koos mõlema vanemaga (kolmandate riikide kodanike puhul on see juba Schengeni piirieskirjade nõue).

Kui tekib kahtlus, et laps võib olla ohus, peaksid piirivalveametnikud jätkama teise astme kontrolliga.

3.2. Teise astme kontroll

Teise astme kontrolli peaks tegema teine ametnik (võimaluse korral), kes on teadlik inimeste ebaseaduslikult üle piiri toimetajate ja inimkaubitsejate tegutsemisviisidest ning hiljutistest hoiatustest.

Teises astmes tuleks üle vaadata kogu eelnev tegevus ja kontrolli vajaduse korral korrata. Mõningaid lisakontrolle on kirjeldatud allpool.

Schengeni piirieskirjade kohaselt teavitatakse last ja teda saatvat isikut sellise kontrolli eesmärgist (ja korrast) kirjalikult ning seda kontrolli tuleks teha standard- ja pistelise menetluse teel. See teave peab olema kättesaadav kõikides Euroopa Liidu ametlikes keeltes ja asjaomase liikmesriigiga piirneva riigi (piirnevate riikide) keeles (keeltes). See edastatakse keeles, mida isikud mõis-

tavad või mille mõistmist võib neilt põhjendatult eeldada, või muul tõhusal viisil, sealhulgas vajaduse korral tõlgi vahendusel.

Teise astme kontrolli ajal tuleb pöörata erilist tähelepanu lapse ja teda saatva reisija reaktsioonile.

3.2.1. Reis

(Riskianalüüsi kohaselt) tundlike lendude korral tuleb enne õhusõiduki maandumist alati kasutada reisijate eelteabe süsteemi (APIS).

Kui kohaldatav siseriiklik õigus seda lubab, aitab reisijate nimekirja ja broneeringuinfo kontroll lisaks reisi eri etappide loogilisuse kontrollile teatavatel juhtudel kindlaks teha, kas sama lennubroneeringuga reisib teisi isikuid, kes võivad seada lapsed raske kuriteo ohvriks langemise ohtu. Ebaseaduslikult üle piiri toimetaja/saatja saab teiste reisijate seast üles leida ja enne lennujaamast lahkumist kinni pidada. Kui liikmesriigi õigus ei luba lennuettevõtjate kasutatavas broneeringuinfosüsteemis päringuid teha, võib kasutada avalikke allikaid, nagu <https://www.checkmytrip.com>.

Kasulikku teavet võivad anda ka lennuettevõtjate töötajad. Lennumeeskonnal on sageli olnud tunde kestnud õhusõidu ajal aega reisijaid jälgida ja nad on võinud märgata midagi ebatavalist (nt teineteisest mitme istmerea kaugusel istuva täiskasvanu ja lapse omavaheline suhtlemine; rühm, millesse kuuluvad lapsed ja neid saatev isik ei tunne teineteist ilmselgelt hästi; uute ebaharilike rõivaste kandmine; märgid, mis viitavad sellele, et lapsed ei ole oma rõivastega harjunud; rõivaste küljes on ikka veel etiketid jne).

3.2.2. Dokumendid ja pagas

Soovitav on tagada reisidokumentide ja muude asjakohaste tõendavate dokumentide põhjalik kontroll koos võimalusega võtta ühendust reisidokumentid väljastanud riigi konsulaarasutustega. Konsulaarasutustega ei tohiks ühendust võtta nende laste puhul, kes on pärit riigist, kust saabuvad pagulased, kus on puhkenud sõjaline konflikt või kus teadaolevalt toimuvad tõsised inimõiguste rikkumised, ja/või juhul, kui last peetakse võimalikuks varjupaigataotlejaks, sest see võib lapse ja tema pere veelgi suuremasse ohtu seada. Erilist tähelepanu tuleks pöörata sellele, kas viisade seerianumbrid on järjestikused, eriti kui need numbrid on seotud reisijatega, kes ei reisi koos.

Kui seda ei tehtud juba esimese astme kontrolli käigus, tuleks liikmesriigi õigusega kooskõlas teha päringuid Interpoli andmebaasides (I-24/7).

Kui lapsel ei ole oma pagasit, peaks täiskasvanu pagasis leiduma mõningaid lapsele kuuluvaid rõivaid, mänge või mänguasju. Iga saatev täiskasvanu peaks oskama loetleda mõned lapsele kuuluvad esemed, kui tal palutakse seda teha.

3.2.3. Lapsega teise astme kontrollis suhtlemine

Lapsega teise astme kontrolli käigus vesteldes peaks piirivalveametnik kaaluma lapse hetkelist (diskreetset) lahtumist teda saatvast täiskasvanust. Kui laps näib olevat ohus, on tõenäolisem, et ta selgitab olukorda teda kuritarvitada võiva täiskasvanu eemalolekul. Last tuleb toimuvast alati teavitada.

Lisaks sellele peaks teine piirivalveametnik tegema kindlaks teabes esinevad vasturääkivused või vastuolud, esitades täiskasvanule eraldi ja mitteametlikult samad küsimused, et võrrelda lapse ja teda saatva täiskasvanu vastuseid.

Alati on soovitatav, et kohal oleks kaks piirivalveametnikku, võimaluse korral mees ja naine, kes püüaksid luua võimalikult mitte-ametliku ja sõbraliku õhkkonna. Laps, kes tunneb end turvaliselt ja suhteliselt rahulikult, on suurema tõenäosusega valmis suhtlema. Vasturääkivused võivad olla ohu märk, ent ühtlasi on oluline minimeerida vastasseise ja mõista, et olukord võib tunduda nii lastele kui ka täiskasvanutele siiski ametlik ja stressitekitav (nt võib neil olla olnud varasemaid negatiivseid kogemusi politsei ja/või turvaametnikega).

Kahe piirivalveametniku kohalolek kaitseb ka hilisemate hirmutamissüüdistuste (või muu sobimatu käitumise süüdistuste) eest. Lapse saatvast täiskasvanust lahusoleku aeg peaks olema suhteliselt lühike, kui ei leita ohu märke.

Alati on võimalik lapsega vestelda ja teda mitte küsitleda, kuid ametlik küsitlus tuleks korraldada ainult hädavajaduse korral ja kehtiva õiguse kohaselt (vt jaotis 2.3). Vestlus lapsega peaks toimuma tarbetu viivitusega, selleks ettenähtud või kohandatud ruumis ja eelistatavalt koos sellisteks ülesanneteks koolitatud spetsialistidega. Küsitlejad peaksid võimaluse korral olema lapsega samast soost. Kui laps ei oska keelt sisukaks dialoogiks vajalikul tasemel, tuleks ühendust võtta ka tõlgiga. Küsitluskordade arv ja küsitluste kestus peaks olema minimaalne ja last peaks võimaluse korral küsitلهma sama isik.

Soovitatav on selgitada küsitlemise põhjusi ja panna paika küsitluse põhieeglid, nagu: „Kui sa ei tea vastust, ära paku umbes – pole olemas õiget või väärast vastust – ütle lihtsalt, et sa ei tea”; „Sa tead toimumust rohkem kui mina”; „Kui sa ei taha vastata, võid nii öeldagi”; „Sa võid mind parandada või minuga mitte nõustuda”; „Kui ma kordan küsimust, ei tähenda see, et esimene vastus oli väär”; „Kui küsimus on liiga raske, võime selle juurde hiljem tagasi tulla”; „Räägi lihtsalt tõtt.”

Üldiselt võib lastega teatavatel juhtudel küsitlusel kaasas olla nende valitud täiskasvanu, ent viimaste sellekohane taotlus tuleks rahuldamata jätta, kui näiteks kahtlustatakse, et asjaomane täiskasvanu on ebaseaduslikult üle piiri toimetaja. Kui kahtlustatakse lapsega seotud kuritegu, peavad piirivalveametnikud algselt saadik tagama, et kõik lapsohvri või -tunnistaja küsitlused korraldatakse kohaldatava siseriikliku õiguse kohaselt ja et neid saab kasutada tõendina (selleks võib osutada vajalikuks prokuröri või kohtuniku eelnev luba, küsitlemine õigusnõustaja ja/või lastekaitseametniku juuresolekul jne). Muudel juhtudel võivad piirivalveametnikud lapsega vestelda üksnes mitteametlikult.

Mõned näpunäited lastega suhtlemise kohta, võttes arvesse nende ilmset vanust ja küpsust:

- ♦ olge tähelepanelik stressimärkide, näiteks miimika, žestide või kehakeele suhtes;
- ♦ ärge oodake ega sundige peale teabe kohest avaldamist;
- ♦ rääkige lapsega sõbralikult ja sõbralikus keskkonnas, olge avatud ja aus, väljenduge selgelt ning võimaluse korral kasutage lapse emakeelt (emakeelse kõneleja toel);
- ♦ kasutage lapse vanuse ja küpsusega sobivat keelt, väljendudes selgelt ja arusaadavalt;
- ♦ selgitage lapsele, mis toimub ja miks temaga seotud asjaolusid kontrollitakse;
- ♦ andke lapsele teavet tema staatuse, õiguste ja kaitsemeetmete kohta;
- ♦ kinnitage lapsele, et Teie eesmärk on tagada tema heaolu, ohutus ja kaitse;
- ♦ küsige avatud ja konkreetseid küsimusi (mis, kus, millal, kuidas, kes, miks);
- ♦ laske lapsel teha paus vee joomiseks, tualetis käimiseks või kui ta on lihtsalt väsinud, reageerige vajadust mööda erivajadustele ja eripalvetele;
- ♦ hoiduge eeldamast lapse mõtteid;

- kontrollige, kas laps on Teist aru saanud, ja paluge tal Teile öelda, millest ta aru sai;
- küsige lapselt, kas tal on küsimusi, ja vastake neile.

Et teha kindlaks, kas selle riigi keskkond, millest laps on saatva täiskasvanu väitel pärit, on lapsele tegelikult tuttav, võib kaaluda järgmiste teemade käsitlemist:

- päritoluriigi noorte seas populaarsed telesaated, animafilmid ja muusikud (teavet võib leida internetist);
- põhiteadmised nende elukohast (kasulikuks abivahendiks võib olla Google Earth'i tänavavaate rakendus);
- kooli andmed, harrastatav spordiala ja nende kodu sisustus.

Lapse vastuseid saab igal ajal võrrelda teda saatva täiskasvanu või teiste sama rühma laste vastustega.

3.3. Transiidialad ja kontrollid väljapääsu juures

Enamik käesoleva peatüki teistes osades esitatud märkustest kehtib ka transiidialal ja väljapääsu juures tehtavate kontrollide kohta, võttes arvesse, et neil juhtudel saab reisijate käitumist paremini jälgida salajane rühm (st erariietes piirivalveametnikud).

Tiheda liiklusega transiidialadel on lihtne dokumente, pardakaarte ja pileteid vahetada. Saatjaga saabunud lapsed võidakse kiiresti hüljata. Ülerahvastatud lennujaamades võib selle tegutsemisviisi kindlakstegemisel osutada hindamatuks valvekaamerasalvestuste läbivaatamine ja valvekaamerate abil jälgimine.

3.4. Lõplikud otsused ja suunamised

Iga otsuse tegemisel tuleb lähtuda eelkõige lapse huvidest ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõttest.

Last tohib kinni pidada üksnes väga erandlikel juhtudel, alati kooskõlas kohaldatava siseriikliku õigusega, lühima võimaliku aja jooksul ja viimase abinõuna. ÜRO lapse õiguste komitee on kinnitanud, et rändestaatus ei õigusta laste kinnipidamist.¹² Igal ajal ja kui tulenevalt asjaoludest on põhjust kahtlustada, et laps võib olla ohus ning võib olla liikvele saadetud kaubitsemise eesmärgil või vajab eespool nimetatud tunnuste/märkide põhjal muidu kaitset, tuleb kooskõlas kohaldatava siseriikliku õigusega viivitamata kohaldada suunamismehhanismi ja esialgset uurimist, enne kui tehakse lõplik otsus. Suunamise või esialgse paigutamise otsuse korral tuleks lennujaamas toimuvaks sekumiseks kohale kutsuda eriväljaõppega lastekaitsetöötajad ja seetõttu peaksid piirivalveametnikel nende kontaktandmed käepärast olema.

Üldjuhul ei tohi last piiril tema vanemast (või saatvast sugulasest) eraldada, kui ei ole põhjust kahtlustada, et laps on temaga ohus. Lastekaitseasutused saavad seda paremini kinnitada ja juhtumi üle võtta.

Ärge unustage järgmist.

- ♦ Püüdke teha nii, et lastekaitse ja/või riikliku suunamismehhanismi aktiveerimise ja tegeliku üleandmise vaheline aeg oleks võimalikult lühike. Seda eesmärki silmas pidades tagage, et kaitse või riikliku suunamissüsteemi kohaldamiseks

¹² ÜRO lapse õiguste komitee üldine märkus nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool nende päritoluriiki, punkt 61.

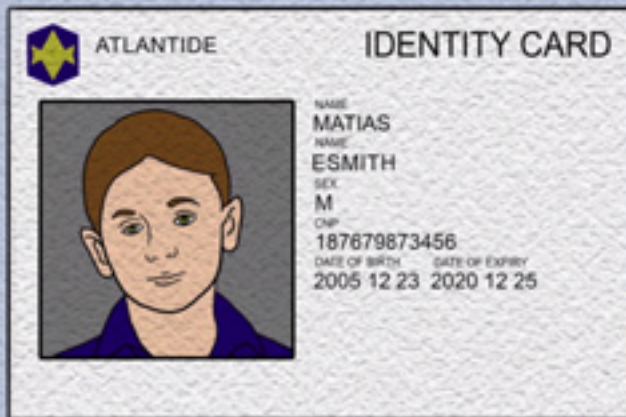

vajalik kontaktpunkt (st kontaktisik(ud) ja -numbrid) oleks välja selgitatud ning hästi teada.

- ♦ Võimaluse korral korraldage kaitse ja/või riikliku suunamis-mehhanismiga seotud koordineerimiskoosolek, et arutada, kuidas lahendada olukorrad, kui lapsed saavad hilisõhtul, varahommikul, pühade ajal või nädalavahetusel.
- ♦ Tagage, et lastel oleks juurdepääs põhiteenustele (söök, jook, tualett, arstiabi jne) ning võimaluse korral midagi, millega ootamise ajal meelt lahutada.
- ♦ Teavitage last sel hetkel ja edaspidi toimuvast.

Piirivalveametnikud peaksid olema teadlikud sellest, milliseid menetlusi lennuettevõtjad saatjaga ja vanematest eraldatud laste puhul kasutavad.

4. Saatjata lapsed

4.1. Kontrollpunktile lähenemisel ja esimese astme kontrollis

4.1.1. Kontrollieelne olukord: on selles midagi ebatavalist?

Saatjata laste käitumise jälgimisel võib olla vaja arvesse võtta **parameetreid, mis sarnanevad saatjaga ja vanematest eraldatud lastelt eeldatavate käitumisviiside puhul kasutatavate parameetritega**. Kasulikuks võib osutuda inimeste käitumise jälgimine siis, kui nad ei tea, et neid jälgitakse. Suuremates lennujaamades tasub alati kaaluda erarõivais ametnike kasutamist.

Piirivalveametnikud ei tohiks inimeste jälgimisel lähtuda eeldustest või eelarvamustest. Laste jälgimisel on oluline mitte neid diskrimineerida kultuuri-, usulise või etnilise tausta, soo või muude tegurite tõttu.

Igas hinnangus on oluline osa esmamuljel, mis on aga kogunud piirivalveametniku puhul intuiitivne. Iga ebatavaline olukord peaks äratama ametnike tähelepanu ning tooma kaasa teise astme kontrolli toimingud (st muude asjakohaste tõendavate ja reisidokumentide põhjaliku kontrolli, diskreetse jälgimise, last ootava isiku ja lapse vahelise suhte ja dünaamika uurimise jne).

Piiri ületavaid lapsi nägema harjunud kogunud piirivalveametnikud saavad oma teadmisi kasutada, kaaludes lapse vanust ja küpsust arvesse võttes järgmist.

4.1.2. Esimese astme kontrollis

Kontrollkabiinide juures saavad piirivalveametnikud pöörata tähelepanu veel mõningatele järgmistele välistele märkidele.

- ♦ Kas olukorras on midagi ebatavalist?

- ♦ Kas lapse käitumine on kooskõlas selle lennu pikkusega, millelt ta just tuli?
- ♦ Kas laps on rahulik, äraolev, eemalviibiv, segaduses, hirmul või endast väljas?
- ♦ Kas laps vaatab teise reisija poole? (Sel juhul tuleks teist reisijat lähemalt kontrollida, sest ta võib olla „saatja“.)

4.1.3. Dokumendikontroll

Keelebarjäär on kahtlemata probleem, kuid lapsega saab sõbralikult mõned sõnad vahetada, võttes nõuetekohaselt arvesse lapse vanust ja küpsust. Võimalikud küsimused puudutavad seda, kes ootab last turvaalast välja jääval saabumisalal, kas laps reisib tihti, kus on lapse vanemad ja kes viis lapse päritoluriigis lennujaama.

Lisaks standardkontrollidele tuleb keskenduda järgmisele.

- ♦ Esitatud dokumendid (passid, viisad, muud tõendavad dokumendid jne). Uhiuusi reisidokumente tuleks lähemalt kontrollida, eriti kui need on välja antud riikides, kus need on võidud saada pettuse või korrupsiooni tulemusena (kättesaadava riskianalüüsi kohaselt).
- ♦ Mõned konsulaadid (nt Briti omad) lisavad lastele väljastatava viisa märkuste lahtrisse last saatva isiku nime ja lapsel võib olla passis vanu viisaid, millel on teda väljaspool saabumisalala ootava isiku nimi.
- ♦ Muude asjakohaste tõendavate dokumentide ja lennupiletite (reisiplaani) uurimine koos lühiküsimuste esitamisega reisi eesmärgi kohta.
- ♦ Schengeni piirieskirjade kohaselt riiklikus Schengeni infosüsteemis ja politseiandmebaasides päringute tegemine (kolmandate riikide kodanike puhul on see juba Schengeni piirieskirjade nõue) ning juhul, kui see on kohapeal kättesaadav, lapseröövide hoiatussüsteemi kasutamine.

Ülimalt soovitatav on paluda teise astme kontrolli ametnikel välja selgitada last ootav isik ja teda lühidalt küsitleda (vt jaotis 4.2.1).

Kui tekib kahtlus, et laps võib olla ohus, peaksid piirivalveametnikud jätkama teise astme kontrolliga.

4.2. Teise astme kontroll

Teise astme kontrolli peaks võimalusel tegema teine ametnik, kes on teadlik inimeste ebaseaduslikult üle piiri toimetajate ja inimkaubitsejate tegutsemisviisidest ning hiljutistest hoiatustest.

Kogu eelnev tegevus tuleks üle vaadata ja kontrolle vajaduse korral korrata.

Dokumendi- ja piletikontroll, reisi eri etappide üksikasjalik uurimine, transiidialadega seotud tingimused ja soovitatavad lastega suhtlemise meetodid on põhimõtteliselt samad nagu saatjaga või vanematest eraldatud laste puhul.

Schengeni piirieeskirjade kohaselt teavitatakse last sellise kontrolli eesmärgist (ja korrast) kirjalikult ning seda kontrolli tuleks teha standard- ja pistelise menetluse teel. Nimetatud teave peab olema kättesaadav kõikides liidu ametlikes keeltes ja asjaomase liikmesriigiga piirneva riigi (piirnevate riikide) keeles (keeltes). See edastatakse keeles, mida laps mõistab või mille mõistmist talt võib põhjendatult eeldada, või muul tõhusal viisil, sealhulgas vajaduse korral tõlgi vahendusel.

4.2.1. Last ootav isik

Oluline tegur on last ootava isiku tõenäoline kohalolek. Teise astme kontrolli ametniku prioriteet on sageli see isik välja selgitada ja teda lühidalt küsitleda, ent see kontroll tuleks teha al-

Ies pärast seda, kui olemasolevate dokumentide, lennuettevõtja töötajate ja lapse abil on saadud olukorrast ülevaade. Hiljem tuleb kontrollida, mida räägib last ootav isik.

On soovitatav, et erarõivais ametnikud järgneksid last ootealale saatvatele maapealsetele töötajatele neist mõni meeter taga-pool, et oleks kindel, et last ootav isik ilmub välja. Vormirõivastu-ses piirivalveametnikku last saatmas nähes võib inimkaubitseja end varjata.

Last väljaspool saabumisala ootavale isikule tuleks põhjalikku kontrolli kirjeldada kui pisteliselt rakendatavat standardtoimin-gut, pöörates seejuures tähelepanu isiku reaktsioonile.

Kui lapsel on kaasas oma pagas, võib täiskasvanu selle sisu enam-vähem teada, eriti kui laps on väga väike. Täiskasvanu peaks küsimise peale oskama nimetada mõnd pagasis olevat eset.

Ametnik peab olema täiesti kindel, et lapse reisi eesmärk on sea-duslik ja selle kohta antud selgitused tõesed.

Tuvastamis- ja kontrolliprotsessi ajal lapse poolt või last ootava täiskasvanu poolt lapse nimel esitatav varjupaigataotlus ei tohiks takistada või segada piirivalveametnikku kogumast kõiki vaja-likke tõendeid ning järgimast tavapärasest menetlust.

4.3. Lõplikud otsused ja suunamised

Iga otsuse tegemisel tuleb lähtuda eelkõige lapse huvidest ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõttest.

Last tohib kinni pidada üksnes väga erandlikel juhtudel, alati kooskõlas kohaldatava siseriikliku õigusega, lühima võimaliku aja jooksul ja viimase abinõuna. ÜRO lapse õiguste komitee on

kinnitanud, et rändestaatus ei õigusta laste kinnipidamist.¹³ Igal ajal ja kui tulenevalt asjaoludest on põhjust kahtlustada, et laps võib olla ohus ning võib olla liikvele saadetud kaubitsemise eesmärgil, või vajab eespool nimetatud tunnuste/märkide põhjal muidu kaitset, tuleb enne lõpliku otsuse langetamist viivitamatult kohaldada vastavalt siseriiklikule õigusele suunamismehhanismi ja esialgset uurimist. Suunamise või esialgse paigutamise otsuse korral tuleks lennujaamas sekkumiseks kohale kutsuda eriväljaõppega lastekaitsetöötajad, mistõttu peaksid piirivalveametnikel nende kontaktandmed käepärast olema.

Üldjuhul ei tohi piiril lapsi nende vanematest või sugulastest (kes võivad neid saabumisel oodata) eraldada, kui ei ole põhjust kahtlustada, et laps on nendega ohus. Lastekaitseasutused saavad seda paremini täielikult kinnitada ja juhtumi üle võtta.

Ärge unustage järgmist.

- ♦ Püüdke teha nii, et kaitse ja/või riikliku suunamismehhanismi aktiveerimise ja tegeliku üleandmise vaheline aeg oleks võimalikult lühike. Seda eesmärki silmas pidades tagage, et riikliku suunamismehhanismi kohaldamiseks vajalik kontaktpunkt (st kontaktisik(ud) ja -numbrid) oleks välja selgitatud ning hästi teada.
- ♦ Võimaluse korral korraldage kaitse ja/või riikliku suunamismehhanismiga seotud koordineerimiskoosolek, et arutada, kuidas lahendada olukorrad, kus lapsed saavad hilisõhtul, varahommikul, pühade ajal või nädalavahetusel.
- ♦ Tagage, et lastel oleks juurdepääs põhiteenustele (söök, jook, tualett, arstiabi jne) ning võimaluse korral midagi, millega ootamise ajal meelt lahutada.
- ♦ Teavitage last hetkel ja edaspidi toimuvast.

¹³ ÜRO lapse õiguste komitee üldine märkus nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool nende päritoluriiki, punkt 61.

Piirivalveametnikud peaksid olema kursis lennuettevõtjate toimingutega saatjata laste puhul.

5. Lisateave

5.1. Andmete kogumine

Korralikult kogutud andmed viitavad sellele, et kohapealsed tegevused on tehtud nõuetekohaselt. Kuna Euroopa Liidu tasandil on välispiire ületavate laste kohta vähe teavet, võiks andmete parem kogumine aidata kindlaks teha paremad tavad ja päästa paljud ohvrid.

Piirivalveametnike osa lastega seotud kuritegude avastamisel võib olla määrav. Asjaomaste uurimiste edu sõltub sageli piirivalveametnike reageerimisest ja tegevusest, sest nemad märkavad esimesena, et midagi on valesti või puudu. Tuleb tagada, et kogu asjakohane teave edastataks kiiresti asjaomastele asutustele viivitamatuks reageerimiseks. Inimkaubitsejad tegutsuvad harva üksi ja muudavad tabamisriski vähendamiseks sageli sisenemiskohta ning seetõttu aitab üksnes laialdane andmete kogumine sarnaseid tegutsemisviise tuvastada ja parimaid tavasid jagada. Laste värbamine, transport ja ärakasutamine nõuavad ulatuslikku rühmatööd. Piirivalveametnikud on seetõttu valvsad mitmesuguste omavahel seotud kuritegude suhtes.¹⁴

5.2. Andmekaitse

Piirivalveametnikud peaksid lapsi puudutavate andmete salvestamisel, töötlemisel ja edastamisel igati täitma kõiki kehtivaid andmekaitseõudeid. Andmekaitseeeskirju tuleb järgida.

Samal ajal peavad piirivalveametnikud lapsega seotud andmete salvestamisel, töötlemisel ja edastamisel olema piisavalt hoolsad. Andmekaitse-eeskirjad kehtivad ja neid tuleb järgida. Üldjuhul ei tohiks piirivalveametnikud last puudutavat konkreetset

¹⁴ Interpoli 2008. aasta aruanne inimkaubandusega seotud kuritegude kohta.

teavet päritoluriiki või sihtriigis asuvalle päritoluriigi asutusele (nt konsulaaresindusele) tagasi saata.

Vajaduse korral tuleks välja selgitada isikud, kes võivad last oodata, ja väljaspool saabumisala viibivad täiskasvanud (vt 4. peatükk, jaotis 4.2.1).

5.3. Kolmandate riikide konsulaaresindused

Juhul kui see ei sea last veelgi suuremasse ohtu (nt kui laps annab märku soovist taotleda varjupaika), tuleks muude asjakohaste tõendavate ja reisidokumentide kiireks kontrollimiseks kaaluda kontakteerumist nende esindustega.

Saatvad reisijad (täiskasvanud) või last ootavad isikud võib kokku viia ka nende keele emakeelse kõneleja või tõlgiga, et nad saaksid oma seisukoha asjakohastele asutustele paremini selgeks teha.

5.4. Lennuettevõtjate menetlused saatjata lastega tegelemiseks

Vanusenõuded, mida lennuettevõtjad üldiselt saatjata alaealiste kindlaksmääramiseks kasutavad, on seotud 5–11aastaste (vahel kuni 15aastaste) lastega. Lennuettevõtjate toiminguid puudutav teave on tavaliselt hõlpsasti leitav nende ametlikult veebilehelt.

Kohalikud ametnikud peaksid eri toiminguid analüüsima ja tegema kindlaks võimalikud puudused seoses lennujaamadesse saabuvate lastega.

6 ■ Kaitse ja riiklikud suunamismehhanismid

Nagu jaotises 1.9 on märgitud, on riiklik suunamismehhanism riiklik süsteem, mis on loodud haavatavate isikute ja nende õiguste kaitseks koordineeritud reageerimise kaudu. Riikliku suunamismehhanismi korraldus erineb vastavalt riigi eripäradele ja asjaomasele küsimusele.

Liikmesriikidel on näiteks Euroopa Liidu õigusest tulenev kohustus luua riiklik suunamismehhanism inimkaubanduse ohvritele.¹⁵ Mõnes riigis on piirivalveametnikelt haavatavate lastega seotud juhtumite puhul nõutav tegevus koondatud hõlpsasti rakendatavate standardtoimingute kogumiks. Teistes on nõuded märksa ebaselgemad ja seetõttu võivad piirivalveteenistused kehtestada vastavalt vajadusele oma ajutisi suunamiskordi.

Euroopa Liit on edendanud ka lapseröövi juhtumitega tegelemiseks mõeldud riiklike suunamismehhanismide loomist. Komisjon on koostanud suunised¹⁶ ja pakkunud toetust,¹⁷ et aidata liikmesriikidel luua piiriüleselt koostalitlusvõimelised lapseröövide hoiatussüsteemid. Ka nõukogu¹⁸ on kutsunud liikmesriike üles selliseid mehhanisme looma ja vajalikke koostöölepinguid sõlmima. Tuleb märkida, et riiklike süsteemide mitmekesisuse tõttu jääb Euroopa Liidu tasandil vajaka ühtsusest. Kõik liikmesriigid ei ole praeguseks selliseid mehhanisme välja töötanud.

¹⁵ Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/36/EL artikli 11 lõige 4, milles on sätestatud: „Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et luua koostöös asjaomaste tugiorganisatsioonidega nõuetekohased mehhanismid ohvrite varajaseks tuvastamiseks, toetamiseks ja abistamiseks”.

¹⁶ SEK(2008) 2912 (lõplik) – Best practice for launching a cross-border child abduction alert („Piiriülese lapseröövi hoiatuse andmise parim tava”): http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf.

¹⁷ Seda võimalust on kasutanud näiteks Bulgaaria, Hispaania, Küpros, Poola, Slovakkia ja Ühendkuningriik.

¹⁸ Nõukogu 11. novembri 2008. aasta järeldused: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=ET&f=ST%2014612%202008%20REV%202>.

Need mehhanismid on siiski vajalikud, et tagada lapseröövide puhul kiire ja koordineeritud reageerimine, milles osalevad kõik asjaosalised, sealhulgas piirivalveametnikud.

Riiklikud asutused on peamised riikliku suunamismehhanismi loomise ning piiriülese ja valdkondadevahelise koostöö tagamise osalised. Piirivalveametnikel võib siiski olla oluline osa asjaomaste riiklike asutuste toetamisel kõnealuste mehhanismide loomiseks seal, kus neid veel ei ole.

Frontex soovib luua lihtsa suunamiste aktiveerimise süsteemi. Lastega seotud suunamismehhanismi puhul tuleb arvestada järgmisi põhimõtteid.

- ♦ Lapse õiguste kaitse peaks olema kõikide võetavate meetmete prioriteet ja esikohale tuleks seada lapse huvid.
- ♦ Tõhus süsteem peaks olema võimalikult ulatuslik, et kiiresti reageerida kuritarvitamise, ärakasutamise ja inimkaubanduse eri vormidele. Pakkuda tuleks mitmesuguseid spetsialiseeritud teenuseid, et saaks nõuetekohaselt rahuldada isikute erivajadusi.
- ♦ Tuleks rakendada eri valdkondi ja sektoreid hõlmavat lähenemisviisi. Kõige tõhusamad on integreeritud lastekaitse-süsteemid. Seetõttu tuleks kaasata kõik asjaomased spetsialiseerunud riiklikud ja kodanikuühiskonna osalised.
- ♦ Eri üksuste vahel sõlmitud kokkulepped peavad olema piisavalt paindlikud, et tulla toime suunamisprotsessi keerukusega ja rahuldada laste mitmesuguseid eri olukordades esile kerki-vaid vajadusi. Kõik partnerid tuleb kaasata nende rolli ja ülesandeid arvestades ning mehhanismi raames tuleb hoolikalt ja täpselt kindlaks määrata koostöö aluspõhimõte.
- ♦ Tuleks pakkuda tugi- ja kaitseteenuseid ning hõlbustada neile juurdepääsu.
- ♦ Tõhusa suunamismehhanismi keskmes on läbipaistvus ja ülesannete selge jaotus.

- ♦ Protsessi peaks kergendama olemasolevatele mehhanismidele tuginemine, et suurendada kohaliku tasandi omavastutust. Eesmärgiks peaks olema jätkusuutlikkus.
- ♦ Mehhanism vajab korrapäraselt läbivaatamist ja ajakohastamist, et tagada lastekaitse tõhusus ja tulemuslikkus. Tuleks püüda saavutada koostoime teiste asjakohaste suunamismehhanismidega.

Olemasolu korral peaksid piirivalveametnikul alati käepärast olema:

- ♦ nende teenistuste kontaktandmed, kellele tuleb helistada: ööpäev läbi kättesaadavad laste tugiteenused ja muud hädaolukorra tugiteenused;
- ♦ kõikide kättesaadavate kaitseteenuste ja programmide (tervise, vaimse tervise, õigusküsimuste, logistika jne valdkonnas), mida pakuvad riiklikud asutused, kodanikuühiskond, rahvusvahelised organisatsioonid või vabaühendused, põhjalik loetelu (koos asjaomaste kontaktandmetega).

Lisaks on oluline, et piirivalveametnikud läbiksik haavatavate isikutega tegelemise eriväljaõppe, mille raames pööratakse erilist tähelepanu lastele.

7. Sönastik

- APIS** reisijate eelteabe süsteem
- I-24/7** Interpoli kontrollisüsteem
- ILO** Rahvusvaheline Tööorganisatsioon
- IOM** Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon
- UNCRC** ÜRO lapse õiguste konventsioon (1990)
- UNODC** ÜRO uimastite ja kuritegevuse vastu võitlemise büroo

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland
Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

Print:
TT-02-17-558-ET-C
ISBN 978-92-95213-06-7
doi:10.2819/446958

PDF:
TT-02-17-558-ET-N
ISBN 978-92-95213-05-0
doi:10.2819/66237

Väljaannete talitus